

SULKHAN-SABA ORBELIANI TEACHING UNIVERSITY
FACULTY OF HUMANITIES

International scientific-practical conference
**MODERN PHILOLOGICAL RESEARCH:
A COMBINATION OF INNOVATIVE
AND TRADITIONAL APPROACHES**

April 27–28, 2018

Proceedings of the Conference

*LITERARY THEORY
COMPARATIVE LITERATURE STUDIES
GENERAL LINGUISTICS
COMPARATIVE-HISTORICAL, TYPOLOGICAL LINGUISTICS
TRANSLATION STUDIES
LANGUAGE AND MASS MEDIA
INTERCULTURAL COMMUNICATION
MODERN TRENDS IN THE METHODOLOGY OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING*

Tbilisi – 2018

Organising Committee

Vaja Vardidze	Professor, Rector of Sulkhani-Saba Orbeliani University, Georgia;
Ekaterine Natsvlishvili	Associate Professor, Consultant of VET Project, National Center of Educational Quality Enhancement, Sulkhani-Saba Orbeliani Teaching University, Georgia;
Nino Turabelidze	Professor, Dean of Faculty of Humanities, Sulkhani-Saba Orbeliani Teaching University (SABAUNI), Georgia;
Kostiantyn Shaposhnykov	Professor, Head of Black Sea Research Institute of Economy and Innovation, Ukraine;
Iryna Shaposhnykova	Associate Professor, Dean of Faculty of Psychology, History and Sociology, Kherson State University, Ukraine;
Vladyslava Demetska	Professor, Professor of Department of English Philology and Translation, Kyiv National Linguistic University, Ukraine;
Dariush Tulaveczyk	Professor, Dr Hab. of Social Sciences, University of John Paul II, Krakow, Poland.

Modern philological research: a combination of innovative and traditional approaches: Conference Proceedings, April 27–28, 2018. Tbilisi: Baltija Publishing. 240 pages.

CONTENTS

SECTION 1. LITERARY THEORY

Інтермедіальний аспект концепції художності М. Гея Коробкова Н. К.	1
Національна ідея як основа історичної концепції Карела Запа Кость С. С.	4
Doctors' images in Ray Bradbury's <i>Chrysalis</i> Lysanets Yu. V.	7
Феномен читача доби романтизму Павлюх Н. М.	9

SECTION 2. COMPARATIVE LITERATURE STUDIES

The theme of historical memory in the novels «Everything is Illuminated» by Jonathan Safran Foer and «Maybe Esther» by Katia Petrovska in terms of comparative perspective Vainahii T. M.	12
Авантюрні образи в романах М. Спарк та О. Черногуза Назаренко Н. І.	16
Особливості цитування Біблії в українській літературі 20-х рр. ХХ ст. Скорина Л. В.	19
Поетичний цикл Максима Рильського «Ріо-де-Жанейро» і збірка Віри Вовк «Чорні акації»: паралелі у змалюванні діонісійства і бразильського контексту Смольницька О. О.	23
Жінка як символ краси у творчості Олександра Олеся та європейських символістів Цуркан І. М.	27

SECTION 3. GENERAL LINGUISTICS

Засоби репрезентації базових концептів авторської картини світу у романах Д. Балашова Азарова Л. Є., Пустовіт Т. М., Горчинська Л. В.	31
Особливості походження фразеологічних одиниць з топонімічним компонентом Арделян О. В., Шевченко О. В.	35

SECTION 3. GENERAL LINGUISTICS

ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ БАЗОВИХ КОНЦЕПТІВ АВТОРСЬКОЇ КАРТИНИ СВІТУ У РОМАНАХ Д. БАЛАШОВА

**Азарова Л. Є.,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри мовознавства**

**Пустовіт Т. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри мовознавства**

**Горчинська Л. В.,
старший викладач
кафедри мовознавства**
*Вінницький національний технічний університет
м. Вінниця, Україна*

В останні роки все більшої актуальності набувають лінгвістичні дослідження у напрямках, що складають антропоцентричну парадигму, увагу яких зосереджено на вивченні ментального аспекту процесу комунікації (Ю. Д. Апресян, Н. Д. Арутюнова, С. Г. Воркачев, Ю. М. Караулов, Е. С. Кубрякова, З. Д. Попова, Ю. С. Степанов, Е. В. Фрумкіна, Н.В. Уфімцева та ін.). Проблема відображення у свідомості людини цілісної картини світу, що фіксується мовою, стала однією з найважливіших проблем когнітивної лінгвістики. Для сучасного етапу аналізу художнього тексту також є характерним зацікавлення у змістовному аспекті мовних явищ, інтерес до аналізу тексту з точки зору відображення у його структурі певних ідей (концептів) авторської картини світу (І. П. Смірнов, Б. М. Гаспаров, З. Г. Мінц, І. Паперно, А. Флакер та ін.).

Застосування знань, набутих у галузях психолінгвістики, семантики, культурології дозволяє мовознавцям проаналізувати національно й культурно значущу інформацію у мовній та художній моделях світу, які опосередковано об'єктивуються у текстовому просторі.

Виходячи з позиції розмежування мови й мислення, розрізняють концептуальну картину світу як понятійний рівень свідомості (тобто систему уявлень про світ, зафіксованих у концептах, що несуть культурологічну

інформацію) та мовну картину світу як рівень значень (мовні засоби, використовувані для репрезентації головних елементів концептуальної картини світу) [1].

Мовний аспект відіграє вирішальну роль у репрезентації концептуальної картини світу в різних типах текстів та в різних національних культурах [2, с. 41]. Лінгвокультурні концепти, що ототожнюються з базовими поняттями культури, пов'язаними із світорозумінням людини та її самопізнанням, відрізняються від інших ментальних одиниць, використовуваних у наукових дослідженнях (фрейм, сценарій, скрипт, поняття, образ, архетип), наявністю у їхній структурі ціннісного елемента, оскільки концепт є засобом дослідження культури, що ґрунтується на ціннісному принципі [3, с. 189].

Значною кількістю індивідуальних рис, не притаманних усім представникам окремої лінгвокультури, вирізняються картини світу конкретних авторів (авторські картини світу), що являють собою образ світу, сконструйований крізь призму свідомості й мови письменника, результат його духовної активності [4, с. 42-43]. Своєрідність такої картини світу обумовлено особливостями концептосфери автора та творчими завданнями, реалізованими у художньому тексті.

Художній текст втілює концепцію світу й особистості, що складається з ідейно-емоційної системи та пластичної картини світу (системи художніх образів), яка передається реципієнту опосередковано, через знакову систему мови. При цьому значущі лексеми тексту перестають бути просто словами, а стають ментально, ідейно та емоційно насиченими концептами [5, с. 65].

Когнітивної основою інтерпретації художнього тексту є його концептуальна складова, презентована системою базових концептів. З цього погляду значний інтерес являє дослідження художніх засобів репрезентації базових концептів авторської картини світу в історичних романах Д. Балашова, для якого методологічною основою аналізу історичного процесу є пасіонарна теорія етногенезу Л. Гумільова [6]. І, таким чином, базовими концептами авторської картини світу у творах Д. Балашова є основні поняття пасіонарної теорії: *пасіонарність* й похідні від нього (*пасіонарна енергія, пасіонарний поштовх, пасіонарій, субпасіонарій*), створені Л. Гумільовим як терміни у дослідженні, метою якого став пошук джерела та рушійної сили процесу розвитку етнічних спільнот, які, подібно до живих організмів, проходять життєвий цикл, що складається зі стадій зародження, підйому, надламу, інерційності та розпаду.

Перед автором художнього твору на історичну тему постало складне завдання вибору мовних засобів для моделювання концепту *пасіонарність*, що функціонує як термін теорії етногенезу. Даний концепт має набір когнітивних

ознак, які відображають специфіку етногенетичних процесів та форми їх прояву на різних етапах соціокультурного розвитку етносу. Складність завдання обумовлено необхідністю втілити у художньому творі своє бачення рушійної сили історичного процесу, прямо не вживаючи науковий термін. Тому є закономірним вибір Д. Балашовим переважно імпліцитної форми репрезентації концепту, мовними маркерами якої є не лексичні одиниці, що прямо вербалізують однойменний концепт, а інші лексичні, граматичні та стилістичні засоби, що характеризують мовну особистість письменника й актуалізують, перш за все, ті характеристики концепту, які формують його асоціативно образний та оцінний шари.

Термін *пасіонарність* утворено Л. Гумільовим від латинського *passio* – пристрасть у значенні «сильна, стійка, всеохоплююча емоція, яка домінує над іншими мотивами людини й призводить до зосередження на предметі пристрасті». Основною ознакою пристрасті є її дієвість, злиття вольових та емоційних складових. Сам Л. Гумільов визначає пасіонарність як поведінковий ефект надлишку енергії живої речовини біосфери у людини. У своїх роботах він вказує її характеристики та форми прояву [7].

Лексема *пасіонарність*, що номінує досліджуваний концепт, семантично містить, окрім родової семи *пристрасть як нестримне прагнення*, три диференційовані семи: *енергія, дія, діяч* (сема носія ознаки). Значення кожної з них актуалізується Д. Балашовим як за допомогою експліцитних, так і імпліцитних засобів, що у сукупності вербалізують вказаний концепт.

У художньому тексті на історичну тематику, мову якого архаїзовано з метою відтворити колорит доби, вживання сучасного наукового терміна призведе до порушення стилістичної єдності. Тому письменник звертається до лексем із схожим базовим змістом. Зокрема, імплікуючи наявність пасіонарної енергії традиційною метафорою *вогонь*, виходячи із сприйняття вогню як інтенсивно перетворювальної сили, вивільненої енергії, здатної як приносити користь, так і зашкоджувати, Д. Балашов використовує ряд метафоричних номінацій, побудованих на основі асоціативного потенціалу відповідних лексем, що репрезентують елементи одного фрейму (*полум'я сонця, багаття, згарище* та ін.).

Наявність або відсутність пасіонарності є у Д. Балашова підґрунтям створення образів як окремих людей, так і цілих народів. Тут актуалізуються експлікатори пасіонарної енергії, пов'язані з особливостями прояву її дії на психічному та поведінковому рівнях. Оскільки дії людини є зовнішнім проявом пасіонарності, письменник актуалізує сему *дія* за допомогою прямої номінації, використовуючи її архаїчні форми, що обумовлено специфікою жанру (*деяння, действие, деять*).

Концепт *пасіонарність* й семантично, й аксіологічно передбачає діяча – носія пасіонарності (*пасіонарія*), а також аналізований концепт включений до концептосфери *мораль*, оскільки тим чи іншим діям передують їх вибір, а результати дій оцінюються і самим діячем, і його сучасниками, і нащадками. Тому головну увагу у своїх творах письменник приділяє характерам та взаєминам дійових осіб, що активно виявили себе в історії.

Отже, у Д. Балашова основні поняття пасіонарної теорії етногенезу концептуалізовано з метою втілення у художньому тексті авторських поглядів на закономірності розвитку історичного процесу. Ядро базового концепту *пасіонарність* включає у себе емоційно-оцінну, образну й аксіологічну актуалізацію головних сем (*енергія–дія–діяч*). Головний концепт та похідні від нього репрезентуються переважно імпліцитно шляхом використання метафори та порівняння, ефект яких посилюється епітетами.

Література:

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека: [монография] / Нина Давидовна Арутюнова. – М.: Языки русской культуры, 1999. – 896 с.
2. Воронцова Т.И. Текст баллады. Концептуальная картина мира (на материале английских и шотландских баллад): [монография] / Т. И. Воронцова. – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2002. – 152 с.
3. Дискурс іноземномовної комунікації / Під ред. К. Я. Кусько. – Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 495 с.
4. Маслова В.А. Поэт и культура: концептосфера Марины Цветаевой: [монография] / В. А. Маслова. – М.: Флинта: Наука, 2004. – 256 с.
5. Воронина Е.А. Мировоззренческое знание в литературно-художественном творчестве: [Дис. ... канд. филос. наук] / Е. А. Воронина. – Нижний Новгород, 2008. – 176 с.
6. Пустовіт Т.М. Методологічна основа художнього аналізу історичного процесу в творах Д. Балашова: Монографія / Т. М. Пустовіт. – Вінниця: ВНТУ, 2012. – 157 с.
7. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера земли / Л. Н. Гумилев. – М.: ДИ-ДИК, 1997. – 640 с.